

2/2 Významné sloučeniny nekovů, polokovy

Sloučeniny nekovů (soli)

- další (binární sloučeniny a kyseliny) uvedeny u hodin 1/12, 1/13, 1/15
- 1) CO_3^{2-} uhličitany: např. CaCO_3 (užití při čištění cukerné šťávy), Na_2CO_3 „soda“ ($\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O} \Rightarrow$ krystalická soda), PbCO_3 - redukcí vzniká Pb
- 2) HCO_3^- hydrogenuhličitany NaHCO_3 - „jedlá soda“, prášek do pečiva, $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ - způsobuje přechodnou tvrdost vody; za normální $t \Rightarrow$ krápníky, krasy
- 3) NO_3^- dusičany: KNO_3 , NaNO_3 , $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ - hnojiva; KNO_3 (sanytr – výbušniny, střelný prach, konzervace masa), AgNO_3 fotografický průmysl (filmy a papíry), kožním lékařství (lápis na bradavice), NH_4NO_3 - hnojivo, výbušniny
- 4) NO_2^- dusitany: KNO_2 , NaNO_2 - pro konzervaci masa (patří do nežádoucích „éček“), jsou (na rozdíl od HNO_2)
- 5) amonné soli: nestálé, teplem se rozkládají na hydrogensoli $\rightarrow$ další rozklad na NH_3 (např. $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3 \rightleftharpoons \text{NH}_3 + \text{NH}_4\text{HCO}_3$ (prášek do pečiva) $\rightarrow 2\text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2$)
- 6) $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$ - orthofosforečnan vápenatý – sůl kyseliny trihydrogenfosforečné, základ průmyslových fosforečných hnojiv (ve směsi se sádrovcem tvoří hnojivo „superfosfát“)
- 7) $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$ síran amonný a síran draselný K_2SO_4 - dusíkaté a draselné průmyslové hnojivo
- 8) $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ pentahydrát síranu měďnatého (modrá skalice) - roztokem se poměří a impregnuje (dřevo proti hnilobě), k desinfekci bazénů, postřiky se používají na rostliny jako ochrana před škůdci, plísní a hnilobou
- 9) $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ dihydrát síranu vápenatého (nerost sádrovec), vypálením $\rightarrow$ sádra (hemihydrát s $\frac{1}{2}$ molekuly vody - užití ve stavebnictví, štukatérství a sochařství; dobře na sebe váže vodu, tvrdne a zvětšuje svůj objem
- 10) $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ heptahydrát síranu železnatého (zelená skalice) - pro výrobu barviv
- 11) $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ heptahydrát síranu zinečnatého (bílá skalice) - pro konzervaci dřeva a kůže, mořidlo
- 12) $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$ oktadekahydrát síranu hlinitého - používá se v barvířství, v papírenství a při čištění vod
- 13) HSO_4^- hydrogensíran - krystalické látky, dobře rozpustné ve vodě
- 14) podvojný síran - kamence: dodekahydrát síranu draselnohlinitého $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, dodekahydrát síranu draselnochromitého $\text{KCr}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$
- 15) NaCl chlorid sodný (kuchyňská sůl, kamenná sůl) - doluje se nebo se získává odpařováním či vymrzáním mořské vody, v lidském těle je v slzách, v potu, v krvi, v moči, ve tkáňovém moku, v tělních tekutinách je 0,9 % chloridu sodného (stejně složení má fyziologický roztok); člověk přijímá s potravou asi 8-15 g soli denně (doporučená dávka je 4 g; nadbytek příjmu soli zvyšuje krevní tlak, kuchyňská sůl se jodiduje pro správnou funkci štítné žlázy; největší světovou zásobárnu chloridu sodného jsou moře a oceány, které obsahují i další soli – např. chlorid hořečnatý (dodává mořské vodě hořkou chuť) a chlorid draselný; celkový obsah solí rozpuštěných v mořské vodě je označován jako salinita (Baltského moře je 0,7-0,8 %, Černého moře 1,8 %, Jaderského moře 3,8 %, Rudého moře 4,2 %..., nejslanější je Mrtvé moře se salinitou 30 %), užití v potravinářství, konzervace, vysolování kůží, surovina pro výrobu Cl_2 , H_2 , NaOH (elektrolýzou roztoku chloridu sodného), výroba mýdel, sody
- 16) KCl chlorid draselný - surovina pro výrobu jiných draselných solí, draselných (mazlavých) mýdel, hydroxidu draselného a draselných hnojiv
- 17) NH_4Cl chlorid amonný, salmiak - pro čištění povrchu kovů při pájení, část suchých článků baterií
- 18) AsCl_3 chlorid arsenitý - prudký jed
- 19) FeCl_3 chlorid železitý - využití při úpravě pitné a užitkové vody v čistíčkách odpadních vod (váže na sebe nečistoty, po zatížení klesnou ke dnu; odstraní se usazením nebo filtrací)
- 20) bromidy amonný, draselný, sodný – využívají se v lékařství jako sedativa
- 21) bromidy stříbrný, vápenatý – využití ve fotografickém průmyslu
- 22) CaF_2 fluorid vápenatý, nerost fluorit, kazivec - využití v optice a pro výrobu kyseliny fluorovodíkové
- 23) soli od $\text{HClO}_4 \rightarrow$ pro pyrotechniku, pohon raket
- 24) KClO_3 Travex proti plevelům (totální herbicid), pro zápalky a třaskaviny, ohňostroje, zábavní pyrotechnika
- 25) NaClO_2 oxidační činidlo $\rightarrow$ rozkládá se teplotou, od $\text{HClO} \rightarrow \text{NaClO}$ oxidační činidlo, bělení, desinfekční prostředky (např. Savo)

Polokovy (B, Si, Ge, As, Sb, Bi, Se, Te, At)

- 1) bór - $^{11}_5\text{B}$ (Borum)
  - boran BH_3 , oxid boritý B_2O_3 , kyselina trihydrogenboritá H_3BO_3 v parách sopek a horkých pramenů, ničí mikroorganismy, konzervace, 3% roztok - borová voda; dekahydrát tetraboritanu disodného $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ - borax (čištění kovů před pájením, borosilikátová skla, povrchová úprava kameniny a porcelánu)
- 2) křemík $^{28}_{14}\text{Si}$ (Silicium)
  - 2. nejrozšířenější prvek (po O), v přírodě jen ve sloučeninách; SiO_2 - křemen, ametyst, pazourek; živce, slidy, hlína, kaolin, žula, rula, písek, pískovec, hlinitokřemičitany...; H_4SiO_4 kyselina tetrahydrogenkřemičitá, ve vodném roztoku - gel; sušením $\rightarrow$ silikagel; čistý Si pro polovodiče, oceli; písek: stavebnictví, sklo a porcelán
- 3) germánium $^{73}_{32}\text{Ge}$ (Germanium) - stopový prvek, v přírodě ve sloučeninách; polovodič pro TV a elektrotechniku
- 4) arsen $^{75}_{33}\text{As}$ (Arsenium) - sloučeniny jsou jedovaté; užití pro hubení hlodavců (sulfid arsenitý As_2S_3)
- 5) antimon $^{122}_{51}\text{Sb}$ (Stibium) - slitiny, polovodiče, sulfid antimonitý (nerost antimonit) Sb_2S_3 na zápalky, barviva
- 6) bismut $^{209}_{83}\text{Bi}$ (Bismuthum) - užití: slitiny, ložiskové kovy, chladič do jaderných reaktorů
- 7) selen $^{79}_{34}\text{Se}$ (Selenium) - solární fotočlánky, laser tisk; modifikace šedá (expozimetry), červená (barvení skla);
- 8) tellur $^{128}_{52}\text{Te}$ (Tellurium) - šedá modifikace; užití: pro slitiny, barvení skla a polovodiče
- 9) astat $^{(210)}_{85}\text{At}$ (Astatium) - radioaktivní polokov